

4. Морально-етична складова судді значно підсилиться, якщо до суддівської діяльності буде проявляти постійну увагу громадянське суспільство. Суддя має пам'ятати про те, що він не просто суддя, представник судової гілки влади. Він, окрім цього, ще й громадянин, він частина цього суспільства, він покликаний стверджувати і захищати ті цінності, які життєво важливі для суспільства, нести відповідальність за це. Суддя має бути патріотом свого народу і країни. Оця громадянська позиція судді в нинішній Україні виражена дуже слабо. Над цим аспектом не працює ні правова освіта, ні влада.

Список використаних джерел:

1. Маляренко В. Актуальні проблеми становлення судової влади в Україні /В. Маляренко //Право України. – 1996. – № 1. – С. 31-36.
2. Гаєк Ф.А. Конституція свободи /Ф.А. Гаєк. – Львів: Літопис. 2002. – 556 с.
3. Братасюк М.Г. Судово-правова реформа в сучасній Україні: духовно-інтелектуальний вимір /М.Г. Братасюк //Науковий вісник КНУВС – 2007. - № 5. - С. 12-21.
4. Барак А. Судейское усмотрение: Пер. с англ. /А. Барак – М.: Норма, 1999. – 376 с.
5. Ликас А.Л. Культура судебного процесса /А.Л. Ликас. – М.: Юридическая литература, 1971. – 80 с.

Братасюк М.Г., доктор філософських наук, професор, кафедри філософії Львівського національного університету імені Івана Франка, професор

ЗНАЧЕННЯ ФІЛОСОФСЬКО-ПРАВОВОЇ КОНЦЕПЦІЇ СВОБОДИ Ф. ГАЄКА ДЛЯ ПРАВОВОГО РЕФОРМУВАННЯ СУЧАСНОЇ УКРАЇНИ

1. Правові реформи, що відбуваються в нинішній Україні є важливим і необхідним кроком у ствердженні демократичних засад життя, побудови правової України, звільнення її від тоталітарного минулого. Ці реформи – це крок суспільства в напрямі розширення свободи, ствердження її як способу життя сучасного українського суспільства. Ціннісний вимір цього реформування є дуже важливою проблемою.

На які цінності орієнтуються українські реформатори: загальнолюдські, гуманістичні, які загалом не розходяться з національними, чи якісь групові, приватні, що можуть звести нанівець всі зусилля суспільства до демократичних перетворень?

Правові цінності, будучи складовою духовної культури суспільства, поряд з іншими духовними цінностями, сприяють якісному вдосконаленню суспільних відносин, духовному зростанню суспільства, окультуренню його, гуманізації відносин між людьми. Правові цінності як і моральні, ефективно працюють на гармонію суспільних відносин. З позиції легістського праворозуміння цінність права полягає в його регулятивній функції, завдяки якій впорядковуються правовідносини. Право є своєрідним “регулювальником”, який визначає: оце – можна, а оце – ні. Легіст поціновує право, яке він ототожнює з законом, за те, що воно дозволяє і забороняє. З боку легістського праворозуміння не видно духовної суті права, його духовної ролі і значимості її для суспільства.

З позиції юридичного праворозуміння право, будучи втіленням низки духовних цінностей, високих загальнолюдських ідеалів, виступає потужним духовним фактором розвитку суспільства, духовним чинником його вдосконалення, духовного зростання, чинником, що наповнює відносини між людьми глибинним духовним змістом.

В контексті сказаного вище дослідження філософсько-правової концепції свободи Ф. Гаєка має викликати певний інтерес.

2. Свобода та відповідальність є модусами людського буття. Проблема людської свободи є однією з найактуальніших в сучасному людинознавстві. Свобода є смисловою характеристикою права. Право можна визначити як рівну міру свободи для однойменних суб'єктів права. В такому трактуванні права простежується і принцип справедливості. І навпаки, якщо визначимо право як втілення принципу загальнозначимої справедливості, то таке трактування права передбачає і принцип свободи, бо без нього втілити принцип справедливості, однакову міру її, неможливо.

Свобода – це не просто простір для переміщення, пересування. У неї зміст глибинніший, це філософська категорія, що відображає процес самовизначення людської особистості, а не лише самореалізацію, самоздійснення. Свобода – це і внутрішня свобода, і вільний вибір, і реалізація його в процесі розгортання людської активності, людської творчості, феномену людини. Люди мають бути рівні у

мірі свободи як самовизначенні та самоздійсненні. І якщо люди рівні формально, то вони вільні в міру цієї рівності. Там, де заперечується свобода як вільний вибір, там не може бути права як втілення принципу загальнозначимої справедливості [3].

Право – це форма здійснення свободи, загальна міра вільної волі суб'єктів права. Там, де є вільні індивіди як суб'єкти права, там можливе право як таке, різні форми його існування: правові відносини, правові закони, справедливий (правовий) суд, правові угоди, правова держава тощо. Свобода як принцип права відіграє не лише інструментальну роль, будучи засобом реалізації інших цінностей і благ [4, с. 220]. Вона виконує і глибоко духовну місію – вона сприяє формуванню повноцінної розвиненої, самодостатньої, творчої людської особистості. Принцип свободи для людини, що конкретизований у низці розмаїтих природних прав та свобод, – це для людини, ніби повітря, хліб і сіль – без духу свободи, ідеї свободи та її реалізації в необхідному масштабі повноцінної людини не відбудеться. Чим менше у людини свободи як вільного вибору і його реалізації, тим менше у неї шансів на повноцінне самоздійснення.

3. Ф. Гаєк стверджує, що з усіх форм людської спільноти найбільш прийнятною і справедливою є ліберальний капіталізм – суспільство, що засноване на приватній власності та конкуренції. Обґрунтуванню цього положення і присвячена вся діяльність Ф. Гаєка з теорії соціальної свободи. Лібералізм, на думку мислителя, не може перетворитися в догматичну систему, оскільки в ньому немає раз і назавжди встановлених правил і норм. Основний принцип, вважає Ф. Гаєк, має полягати в тому, що, організовуючи ту чи іншу область життєдіяльності, люди повинні максимально спиратися на спонтанні сили суспільства і якнайменше вдаватися до примусу. Політика, заснована на принципі свободи, повинна звести до мінімуму соціальний примус, навіть якщо його неможливо позбутися зовсім.

Мислитель є прихильником децентралізованої влади, що розпорошена між індивідами у суспільстві і реалізовується в процесі їхньої практичної діяльності, що забезпечує ефективне функціонування механізмів самоорганізації і самовідтворення суспільства. Саме розпилений характер влади, на його думку, дає підстави для утвердження індивідуальної свободи як безумовної цінності суспільного життя [1; 2].

Ф. Гаєк надає поняттю свободи нового звучання, пов'язаного із «відповідальністю за можливість». Свобода є не лише необхідною умовою для спільного функціонування індивідів. Свобода є запорукою творення ситуації, дійсності, в якій можлива діяльність, а отже – реалізованість однієї із можливостей.

Свободи як «відповідальність за можливість», слугують логічним переходом до теоретичного обґрунтування Ф. Гаєком моделі суспільної цілісності, за якої відбувається координація інтересів і дій індивідів та взаємоузгодженість суспільства і держави. Не заперечуючи безумовного статусу свободи, Ф. Гаєк імплементує її до реального буття конкретного індивіда, який існує і діє в умовах спонтанної невизначеності обставин часу і місця, неповноти своїх знань [1].

На його думку, «ліберальна концепція свободи – це свобода в рамках закону, що обмежує свободу кожного так, щоб гарантувати свободу всіх інших. Це зовсім не те, що часом описували як «природну свободу» ізольованого індивіда; це свобода людини, що живе в суспільстві й обмежена нормами, які захищають свободу інших» (курсив - М.Б.) [1]. У лібералізмі полягає сама суть свободи. Мрія багатьох мислителів про вільного індивідуума, що існує у вільному суспільстві, відображається в ідеях лібералізму. Ліберали відзначають, що основна мета лібералізму, це максимально повне задоволення насущних потреб і бажань людини. І не правильно буде докоряти стосовно того, що матеріальне благополуччя, це низинна мета, яка не може зрозуміти вищих, шляхетних бажань людини – пізнавати й творити.

Свободу в ліберальному суспільстві, Ф. Гаєк визначив у такий спосіб, що свобода може бути гарантована тільки тим, хто здатний підкорятися правилам, призначеним для її забезпечення.

Правила поведінки, незалежні від цілей індивідів, також не можуть повністю зумовлювати вчинків людей, а можуть лише певною мірою обмежувати коло діяльності і полишати людині простір для свободи прийняття самостійних рішень. Порушуючи правила, які гарантують рівну свободу для всіх, людина може бути покарана тим, що буде виключена із системи захисту від насильства, установленої для законотворчих. Тому за наділенням свободою суспільство, *необхідне розуміння цієї свободи всіма, хто її прийняв* (курсив – М.Б.). Це означає усвідомлення неприпустимості втручання в іншу власність, у простір іншого індивіда, що стає принципом й головною умовою існування вільного суспільства[2].

Вільне суспільство, згідно з Ф. Гаєком, має дотримуватись порядку на основі чітких абстрактних правил. Також необхідне дієве обмеження та точне визначення можливостей держави [конституцією](#), аби захистити права індивіда.

Найважливішим способом обмежити державний апарат примусу він вважав обов'язок діяти відповідно до загальних правил, та неможливість застосування сили за бажанням. *Проблема не в тому, хто править, а в тому, скільки влади перебуває в руках правителів.* Чиста, нічим не обмежена [демократична влада](#) має тенденцію до перетворення на «тоталітарну демократію».

Розроблену в Конституції свободи систему можна характеризувати, як [номократію](#). Подібна система не виключає можливості втручання держави в економіку, лише вимагає, аби таке втручання відбувалось згідно з чітко визначеними загальними правилами.

Ф. Гаєк приходять до висновку, що формальна рівність перед законом несумісна з будь-якими діями уряду, спрямованими на забезпечення матеріальної рівності різних людей, і всякий політичний курс, заснований на ідеї справедливого розподілу, однозначно веде до руйнування «правозаконності». Саме з прагненням перевласти життя суспільства відповідно до якоїсь єдиної, раціональної, наперед заданої мети, нехай навіть і позитивної, пов'язує Ф. Гаєк виникнення тоталітарних режимів. Теоретики соціалізму і комунізму обіцяють людям щасливе життя, в той час як подібне життя для всіх неможливе. Соціалістичний ідеал є, по Ф. Гаєку, позірністю, яка за будь-яких спроб свого практичного втілення, веде і конкретне суспільство, і людство загалом вбік від свободи.

Свобода є не просто окрема цінність, а джерело й умова всіх інших моральних цінностей. Ф. Гаєк стверджував, що *відкрите суспільство – це не демократія більшості, а свобода індивідуальності, що шляхом встановлення абстрактних безособових правил захищає індивіда від насильства інших, дозволяє жити вільно у відвойованому невеликому просторі, самому керувати й розпоряджатися своїми здібностями для досягнення власної мети*. Свобода неможлива, якщо її не гарантує держава, тобто свободу забезпечує право. Міра свободи виявляється лише в діючому праві, яке визначає положення і роль особистості в суспільстві. Правова держава визнає основою свого існування свободу.

Свобода не зводиться до вільного розподілу матеріальних та духовних ресурсів верховною владою, а обмежується вимогами закону та правопорядку. Свобода – це рівна можливість для всіх реалізувати свої власні права, та вона стає можливою лише через своє поєднання з принципом справедливості.

Свобода – артефакт цивілізації, врятувала людину від ланців малої групи, раптовим настроєм якої змушений підкорятися навіть її лідер. Свобода стала можливою завдяки поступовій еволюції дисципліни цивілізації, яка є в той же час дисципліною свободи.

Список використаних джерел:

1. Гаєк Фрідріх А. Конституція свободи / Ф. А. Гаєк / Перекл. з англ. Мирослави Олійник та Андрія Королишина. – Львів: Літопис, 2002. – 556 с.
2. Гаєк Ф. Право, законодавство та свобода / Ф. Гаєк. В 3-х т. – Т.2: Міраж соціальної справедливості. – К.: Сфера, 1999. – 200 с.
3. Нерсесянц В.С. Юриспруденция./В.С.Нерсесянц – М. НОРМА–Инфра, 1998. –288с.
4. Філософія права (за ред. О. Данільяна). – К. Юрінком Інтер, 2002. – 270 с.

**Власенко Валерій Павлович, доцент
кафедри теорії держави та права
НАВС, кандидат юридичних наук**

НАПРЯМИ ДІЯЛЬНОСТІ ОРГАНІВ ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ В СУЧАСНИХ УМОВАХ (ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВИЙ АСПЕКТ)

Посилення у світі глобалізаційних процесів обумовлює виникнення таких ситуацій, при яких багатьом країнам потрібно визначитися з вибором щодо інтеграції до різних регіональних, міжнародних утворень. Сьогодні можемо констатувати, що зовнішня та внутрішня політика України перебудовується в напрямку інтеграції до структур Європейського Союзу з метою отримання державою статусу повноправного члена цього утворення. В свою чергу це зумовлює консолідацію українського народу та об'єднання зусиль у напрямку відшукування дієвих засобів забезпечення національної безпеки та посилення ролі права як на внутрішньодержавному, так і на зовнішньодержавному рівнях.

З'ясування сучасних умов та чинників, які впливають на ефективність правового регулювання, характер законодавства, форми й засоби забезпечення прав людини, ступінь визнання загальнолюдських цінностей, норм міжнародного права, неодмінно сприяє своєчасному ефективному врегулюванню суспільних відносин. Тому зазначене свідчить про значну актуальність проблеми, досліджуваної у даній статті.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вивченню питань характеристики цивілізаційних конфліктів, пріоритетності розвитку права, правової науки та громадянського суспільства в умовах глобалізації присвячені праці Н. Буруковської, І. Гетьман, В. Пилипчук та ін. Значення верховенства права в сучасних умовах розвитку держави та пріоритетність забезпечення прав і свобод людини у правоохоронній діяльності органів внутрішніх справ досліджували Є. Білозьоров, А. Колодій, Р. Падалка та ін. Дослідженню правової культури та чинників, які впливають на її рівень присвячені праці С. Гусарева,